

A TALL DE CONCLUSIÓ: 10 REFLEXIONS AMB VOLUNTAT DE FER PENSAR I SER ÚTIL ENMIG D'UNA PANDÈMIA INESPERADA (O NO)

Raül Valls

Filòsof i President de Salvem les Valls. El 2006 crea el Centre per a la Sostenibilitat Territorial, del que n'és membre, per reforçar els moviments socials i divulgar una nova cultura del territori.

“Hemos escuchado en estos tiempos de pandemia que la especie humana es lo peor, que es una plaga, un virus. Yo no lo creo. Los seres humanos son capaces de lo peor y de lo mejor. Guerrear pero también cooperan.” Yayo Herrero

1. El CST va néixer l'any 2006. Ha plogut molt des de llavors, però els darrers anys s'han acumulat, malauradament, les raons per les quals es va impulsar el Centre. La crisi del 2008 no és res més que l'expressió econòmica de la crisi ecològica. Una mostra més de l'esgotament d'un model socioeconòmic que amenaça la vida al planeta. Però no és suficient conèixer i entendre el que passa. Cal també organitzar socialment aquest saber per convertir-lo en una força transformadora. Per això el CST i com ens va ensenyar el nostre estimat Joaquim Sempere, ha donat tanta importància al coneixement expert com al subjecte social que l'havia d'impulsar i brandar sobre el terreny. Sense una ciutadania organitzada i amb coneixements sòlids sobre la situació que vivim la ciència no és més que un brindis al sol, pura retòrica des de torres d'ivori. Ens cal acumular saber sobre el desastre que se'ns bé damunt, però ens cal també transmetre'l de tal manera que generi esperança i mobilització i ens aparti del fatalisme nihilista del “no hi ha res a fer”.
2. Una nova cultura del territori esdevé fonamental a l'hora de gestionar efectivament el canvis necessaris. No valen només solucions tècniques amb la il·lusió de que ens

permetran transitar a una societat sostenible sense canvis dràstics i renunciés doloroses. No ens podem enganyar més, aquesta transició haurà d'administrar l'escassetat i per tant implica una nova forma de viure i habitar el territori. Aquesta nova gestió que proclamem no és només un mer canvi en la "governança", si no d'un canvi cultural de gran envergadura. Un canvi que no podem demorar més si ens creiem el que científics i experts ens diuen sobre les conseqüències dels darrers dos segles de crema de combustibles fòssils i d'intervenció massiva en el medi natural. Vivim ja en un "món ple", cal fer-nos conscients d'aquesta realitat i actuar en conseqüència.

3. L'equilibri entre esperança raonada i realisme fàctic és fonamental en aquest segle de la gran prova del que ens parla Jorge Riechmann. Anem tard i hi ha conseqüències de la desmesura que haurem de gestionar a l'hora que reconstruïm les formes de viure. La pujada d'un grau i mig de la temperatura global ja és en si catastròfic però ens enfrontem a la responsabilitat d'evitar que aquesta arribi als 3 o 4 graus i més que adaptar-nos a una situació catastròfica ens enfrontem a la tragèdia d'un planeta inhabitable per la societat humana tal com l'entendem. No és el final de la vida a la terra però si pot ser-ho d'una vida digna per una humanitat de més de 7 milions de persones.
4. Antonio Turiel al seu llibre "Petrocalipsis. Crisis energètica global y como (no) la vamos a solucionar" ens posa davant de veritats incòmodes però inevitables. No hi ha cap drecera per evitar una societat amb menys disponibilitat energètica. El petroli haurà estat un parèntesis històric de conseqüències contradictòries. Si per una banda aquests dos segles han suposat un avanç incontestable del coneixement i la tècnica que s'han traduït en augments de l'esperança de vida i grans conquestes científiques (si més no d'una part de la humanitat), també ens han dut a tensionar la biosfera fins a límits que poden ser irreparables i afectar greument la vida quotidiana de les futures generacions. La transició a les renovables també requerirà energia fòssil per la seva

implantació. Avui reduir la despesa energètica és una necessitat i una obligació moral de primer ordre. Avui estem malbaratant els recursos que necessitarem per fer un canvi inevitable.

5. Una nova cultura del territori i una gestió alternativa ha d'interioritzar per tant la crisi ecològica que patim des de fa dècades. Aquesta té diferents fronts. De vegades les lògiques mediàtiques prioritzen uns per damunt d'altres. El canvi climàtic ha copat les informacions els darrers anys, però estem davant d'una situació molt més complexa on diferents vectors intervenen i en molts casos es retroalimenten catastròficament. Estem davant d'una sisena extinció. La biodiversitat es troba seriosament amenaçada. Espècies que ni tan sols hem descobert estan desapareixen dins d'un efecte en cadena de conseqüències imprevisibles però poc prometedores. L'esgotament de les terres fèrtils i la seva destrucció amenacen directament la seguretat alimentària de milions de persones. Aquesta no és una qüestió menor i protegir-les no es pot confondre amb un "bucolisme neorural". L'anomenada "desmaterialització" de l'economia i la idea de que la digitalització ho resolt tot genera una il·lusió falsa i perillosa entre amplies capes de la població. L'alimentació és una qüestió fonamental. Haver-ho de recordar ja és en si una paradoxa que explica el punt d'irrealitat induïda al que hem arribat.
6. Ens cal una planificació del territori que assumeixi les noves realitats i perspectives d'un futur amb menys energia i amb inèrcies incertes provocades per la desmesura que hem viscut els darrers dos segles. Aquesta planificació ha de desprendre's dels valors mercantils d'un model econòmic i social, el capitalisme que funciona amb la premissa del creixement il·limitat. Cal assumir aquesta realitat. No es sostenible mantenir una forma d'organització que implica la contradicció d'un creixement il·limitat en un entorn finit. La vida humana i la seva reproducció digne han d'ocupar la centralitat a l'hora d'organitzar el territori. Paraules com

“creixement”, “competitivitat”, “beneficis empresarials”, no poden guiar el futur immediat. Ens caldran valors alternatius que ens allunyin de la lògica suïcida d’un model econòmic que prioritza l’acumulació de capital per damunt de la preservació de l’entorn. Gunther Anders, un pensador alemany del segle XX, crític amb aquella modernitat hipertecnològica, que al costat de la penicil·lina i les vacunes, havia inventat la bomba atòmica, ens posava com a manament fonamental de la nostra terrible època la necessitat vital de conservar el món abans fins i tot d’aspirar a transformar-lo. Avui, que tenim encara més clara aquesta urgència sabem que en la seva transformació ha d’implicar conservar-lo a tota costa d’un model que ha fet de la producció/destrucció la seva principal senya d’identitat. Anders veia en la bomba atòmica i en un desenvolupament tecnològic que ens feia obsolescents als humans la clau de volta d’una modernitat malalta. Avui sabem que no només la cosa va per aquí, si no que és tot un model socioeconòmic el que ens aboca a la catàstrofe.

7. La transformació del treball serà també un dels reptes centrals del segle en marxa. El treball és el nervi fonamental de la nostra intervenció en la natura. La crisi de la Covid ha posat de relleu quins son els treballs socialment útils per una vida digne. Ha quedat clar que un sanitari, una caixera de supermercat, un pagès, una netejadora,... realitzen feines d'utilitat i valor social innegable i de les que no haguérem pogut prescindir sense exposar-nos a un col·lapse catastròfic. En canvi el treball d’un publicista, un especulador immobiliari i moltes activitats “gerencials” n’hem pogut comprovar el seu caràcter absolutament prescindible. D’això n’hem de prendre bona nota per aquesta transició a la que ens veiem abocats. Caldran canvis, on la utilitat social sigui l’element central a l’hora de generar i promoure llocs de treball. Aquesta utilitat social també haurà de suposar un repartiment d’aquest, ja que no només es tracta de sobreviure. L’esser humà necessita inserir-se en la comunitat, sentir-se útil i participar en l’avenir col·lectiu, i el treball segueix sent la forma fonamental de fer-ho. Una societat cohesionada i saludable

haurà de ser una societat on tothom pugui treballar. Però també haurem de garantir el manteniment vital a partir de rendes universals de ciutadania i drets socials que desmercantilitzin la vida.

8. Moure'ns ha estat pels essers humans una necessitat per la supervivència que ha fet que des del sorgiment de la nostra espècie haguem ocupat quasi la totalitat de la biosfera. El cert és que ens hem mogut cada cop més i sobre tot els darrers segles cada cop més ràpid. Si Marx ens assenyalava que el capitalisme suposava l'aniquilació del temps per l'espai, el petroli li va donar una empenta inusitada a quelcom que durant milers d'anys vàrem dur a terme amb la parsimònia dels nostres passos o dels animals que domesticàvem. L'enginy humà es va posar en marxa per arribar cada cop més lluny i la roda n'és l'exemple més palmari. Però avui, per primer cop a la nostra historia damunt del planeta, ens veiem obligats a reduir la mobilitat. Totes les variables que caracteritzen la crisi ecològica i energètica ens indiquen que aquest és un vector fonamental del futur immediat. Ens hem de moure menys i sobre tot fer-ho a menys velocitat. La gestió del territori haurà de crear noves/velles proximitats. Ciutats per caminar i anar en bicicleta, fetes amb la idea que la majoria de desplaçaments no ens impliquin més de 15 minuts. Pacificar les nostres ciutats i convertir-les en llocs habitables lliures de la contaminació que la nostra desbordada hipermobilitat provoca. En aquesta vida quotidiana també el lleure i el turisme hauran de canviar. Els viatges intercontinentals han de passar a la historia, si més no en la versió compulsiva que hem viscut les darreres dècades. La pandèmia de la Covid ens ha donat l'oportunitat d'aturar-nos i repensar les nostres formes de lleure. El turisme també se'n veu afectat, però més enllà de la situació sanitària que ha caracteritzat l'any 2020 hem de cercar noves formes que posin l'accent en la proximitat i l'experiència enriquidora per damunt de la lògica del "més lluny i més ràpid". D'altres problemes afloren d'aquesta incontinença nostra per moure'ns. Massifiquem els espais naturals propers i els posem en tensió. Caldrà

repensar-ho tot plegat però ciutats més amables i naturalitzades poden apaivagar la nostra necessitat humana de natura. No podem fer “l’abraçada e l’os” al nostre entorn més proper.

9. La crisi sanitària ens ha fet conscients de les “vulnerabilitats”. Aquestes ja existien i no desapareixeran quan la pandèmia remeti. La temptació d’oblidar-ho no serà menor i per desgràcia molts interessos econòmics i de classe maldaran perquè aquests mesos restin com un malson del que ens despertarem alleugerits. Res més lluny de la realitat. El malson ja hi era. Als moviments socials i a les forces polítiques que malden per aquesta transformació ens caldrà seguir treballant i recordant que aquestes centralitats son les importants per la transformació de la vida quotidiana que tenim pendent. La salut ha esdevingut un element central en la situació creada. Ens caldrà mantenir-la en aquest lloc per damunt de les necessitats de pervivència del sistema capitalista. El benefici empresarial no pot passar per davant de la salut de les persones i tampoc per damunt de la salut del medi ambient. Una sanitat pública implica un sistema ben dotat amb recursos i professionals i també una visió diferent de com organitzem les nostres ciutats i les seves relacions amb el medi natural. Paraules com peatonalització, descarbonització, connectors ecològics, aire net, biodiversitat, aliments saludables... han de ser les que prenguin el relleu. Aquesta “vulnerabilitat” ha de canviar també les nostres prioritats en el terreny de la producció. Tornar a posar el centre de la nostra societat el món rural i la pagesia. Aquest no és un tema més. És sens dubte el tema del nostre temps. I no per cap nostàlgia romàntica, ni tampoc per misticismes de la terra. Pura i simplement per la necessitat de garantir a tota la humanitat una vida digne en un planeta habitable. I això no serà possible sense una revalorització de la pagesia i de la seva responsabilitat en la producció d’aliments saludables pels éssers humans i respectuosos amb la terra que els produeix.

10. “La revolución
-verdad que lo sabiamos por Benjamín?-
en nuestros tiempos póstumos estriba
más que nada en tirar
del freno de emergencia

Y la cosa estaria clara si no fuera
porque ese tren descarriló
ya hace cierto tiempo...
Junto a la vias inservibles se oxidan
restos de viejos vagones”

Aquest poema de Jorge Riechmann al seu llibre “Mudanza del isonauta” ens posa davant del mirall en el que ens hem negat a mirar-nos fins ara. No només hem arribat als límits, també els hem ultrapassat generant situacions que poden ser irreversibles. Sigui com sigui, no podem esquivar les nostres responsabilitats davant la catàstrofe que es pot abatre sobre milers de milions d'essers humans. Ens cal reaccionar, encara que per moltes coses ja sigui tard. Les futures generacions, però també aquelles que estan amb nosaltres avui i que en molts casos són els nostres propis fills de carn i ossos i no construccions abstractes per construir frases grandiloqüents per hores històriques, ens mirem. També les generacions del passat ens avisen i esperen de nosaltres que sapiguem donar a la seva historia un rumb i un destí veritablement humà i a l'alçada de les seves il·lusions i esperances més elevades d'un món millor. Un món on com ens suggereix la Yayo Herrero, deixem de guerrear i ens posem a cooperar...